

Az *Édes Dittám* kiállítás elé

„Szeretettel gondolunk oda.” Aláírás: „Emma” és „Zoltán”, a dátum pedig: „923, aug. 28.” Kodály Emma írta az üzenetet, mely Bartók és az akkor húszesztendős Pásztory Edith házasságkötésének napjára szól. A kapcsolat persze nem itt kezdődött. Így emlékezett vissza Ditta asszony: „1922-ben felvételiztem a Zeneművészeti Főiskolára. Az volt a kérésem, hogy Bartók Béla növendéke lehessen; ő felvett a második akadémiai osztályba.” Bartók neve nemcsak a *Gyermekeknek* darabjai révén, hanem édesanyjától is ismert volt előtte, akit a pozsonyi tanítóképzőben özv. Bartókné is tanított, amint emlékkönyv-bejegyzés tanúsítja. Kodályék cédulája, Ditta édesanyjának emlékkönyve igen nagyszámú hasonlóan megkapó, személyes dokumentum és tárgyi emlék együttesével a hagyaték örökösétől, Voit Krisztínától 2006-ban került letéti anyagként a Zenetudományi Intézethez.

Bartók Béla második felesége, Pásztory Ditta zongoraművésznő nemcsak a zeneszerző utolsó 23 évének társa és közös gyermekük, Péter anyja volt, hanem műveinek ihletője és – utolsó időszakában – kamarapartnere. Ditta bemutatkozására adott alkalmat a *Szonáta két zongorára és ütőhangszerekre* (1938), s közös koncertjeikre készült néhány *Mikrokosmos* darab és a korai 2. zenekari szvit átirata. Dittának – gyakran október 31-i születésnapjára – több kompozíció is íródott a házasságuk elején komponált *Falutól* (1924) kezdve a búcsúajándéknak szánt *3. zongoraversenyig* (1945). Neki ajánlotta Bartók 1926-ban írott, stílusának megújulását hirdető művei közül a *Zongoraszonátát* (melyet Ditta sohasem játszott), a *Szabadban* ciklus híres „Az éjszaka zenéje” tételét és két számot a *Kilenc kis zongoradarab*ból. Később – gyöngéd játékosággal – az 1935-ben komponált Gyermek- és nőikarok közül a „Leánycsüfölgő”-t.

A hagyaték átadott része textíliák, háztartási eszközök, ruhák, használati tárgyak, valamint néhány bútordarab mellett jelentős mennyiségű írásos emléket is tartalmaz. A személyes tárgyak között Bartók sajátkezű bejegyzéseit őrző naptárjai és címjegyzékei éppúgy megtalálhatók, mint alpesi kirándulásokon készült fényképeiről ismert napszemüvege. Egyedülálló értéket képvisel az eredeti fényképnegatívokat és pozitívokat egyaránt tartalmazó, sok száz darabos fotógyűjtemény. A közös életükből származó képek mellett e hagyatékban maradtak fenn a Bartók gyermekkorából és fiatal éveiből ismert képek legszebbjei is, nem ritkán Bartók édesanyjának magyarázatával, olykor éppen a zeneszerző sajátkezű datálásával. Az egyik ismert 5-éves kori kép hátoldalán olvashatjuk: „Béla | 1886.

évben | Nagyszentmiklóson | zongoratanítás | kezdete”, a Kováts István műtermében készült gyergyószentmiklósi felvételen pedig: „Az első székely folklorisztikai útján | Csíkmegyében 1907 | A pentathon hangsor fölfedezése”.

Bár a hagyatékban a Zenetudományi Intézetbe került része nem tartalmazza a házaspár levelezésének gyűjteményét, mégis előkerült a nagyszámú, részben még Ditta asszony által gondosan rendezgetett hivatalos és családi levél között néhány darab a zeneszerző kézírásával, feleségéhez, fiához, anyósához írt leveleiből – valamennyi eddig kiadatlan dokumentum. A családi életet több emléktárgy is megidéz, így például a hosszú vonat utak kísérői, a társasjátékok (dominó, malom).

Pásztory Ditta életének utolsó évtizedeit férje emlékének ápolása töltötte ki. Visszavonultsága ellenére több interjút adott, és zongorázta Bartók műveit. A hagyatékból számos füzet került elő, melyekbe férje koncertjeinek adatait, a vele átvett vagy pedig tőle otthon hallott művek repertoárját gyűjtötte, esetleg interjúra készülve válaszait fogalmazta meg. Valamennyi följegyzés között a legmegrendítőbb a zeneszerző utolsó óráinak leírása.

Pásztory Ditta már életében sok dokumentumot adott át megőrzésre és feldolgozásra a Bartók Archivumnak, s halála után ugyancsak jelentős mennyiségű dokumentum került ide. Ezek közé tartozik néhány zenei kézirat, köztük Bartók „Fekete zsebkönyv”-ként ismert vázlatfüzete, sok írás kézírata, levelek, koncertmúsorok, könyvtárának darabjai, stb. A kiállítási anyagot esetenként Ditta asszony tulajdonából korábban átvett dokumentumokkal egészítettük ki, bár fő célunk a még feldolgozás alatt álló újonnan átadott hagyaték részleg érdekesebb dokumentumainak és tárgyi emlékeinek bemutatása.

Vikárius László

Bartók Péter, Bartók Béla és Pásztory Ditta, 1932

Pásztory Ditta, 1920 k.

Pásztory Ditta élete évszámokban

- 1903. okt. 31-én születik Rimaszombaton. Édesanyja, Petrovics Kornélia, zongoratanárnő, édesapja, Pásztory Gyula, matematika-fizika szakos tanár a rimaszombati gimnáziumban.
- 1910. körül szülei irányításával kezdi meg zenei tanulmányait. Édesanyja zongorára, édesapja zeneelméletre tanította.
- 1917. Felvételt nyer Somogyi Mór budapesti konzervatóriumába, de tanulmányait – Somogyi irányításával – továbbra is otthon folytatja.
- 1921. Befejezi tanulmányait Somogyi Konzervatóriumában.
- 1921/22-es tanévben Székely Arnold tanítványa.
- 1922. Felveszik a Zeneakadémia zongora szakára; kérésére Bartók tanítványa lesz.
- 1923. aug. 28. Házasságot köt Bartókkal.
- 1924. júl. 31. Megszületik fiuk, Péter.
- 1923–27. Tanulmányait házasságkötésük után is folytatja Bartóknál.
- 1927. Megbetegszik, és évekig nem zongorázhat. Először a Budakeszi szanatóriumban, majd Davosban (Svájc) kezelik.

1930-as évek elején újra munkához lát. A kézzongorás játékokat gyakorolják versenyműveken, kamara- és kézzongorás kompozíciókon.

1937. jan. 16. A *Szonáta két zongorára és ütőhangszerekre* ősbemutatója Bázselben – Ditta első nyilvános fellépése.

1938 és 1942 között mintegy 20 zongoraduó hangversenyen játszottak együtt.

1940. okt. 8-án adják utolsó közös hangversenyüket Magyarországon.

1940. okt. 30. Megérkeznek New Yorkba.

1940. nov. New York, *Szonáta két zongorára és ütőhangszerekre*.

1943. január 21. New York, Carnegie Hall, Ditta utolsó, Bartókkal közös fellépése a *Kézzongorás szonáta* concerto-átiratának ősbemutatóján.

1944. július 2. New York, Brooklyn Múzeum, az *Ask the Composer* sorozat Bartók adásának közvetítése. Ditta szólistaként működik közre. A műsor: David LaVita interjúja Bartókkal, *Szonatina, Szvit op. 14, 1. rondo*, „Bolgár ritmus 1.” (*Mikrokosmos* 113. sz.), „Este a székelyeknél”, Bartók–Serly: *Átiratok a Mikrokosmosból* zongorára és kamarazeneikarra – vez. Serly Tibor.

1945. szept. 26. a New York-i West Side Hospital-ban meghal Bartók.

1946. Ditta hazatér Magyarországra.

1946–48. Miskolcon tartózkodik anyai nagynénje, Fábrián Vilmosné vendégeként.

1948–49 táján költözik a Krisztina krt. 17. számú lakásba. Mérnök öccse, Pásztor Jenő Bartók Péter támogatásával hangfelvételtre alkalmas stúdiót rendez be Ditta Krisztina körüli lakásán.

1959. Otthoni lemezfelvételek Ditta zongorajátékáról.

1962. Megjelenik a teljes *Mikrokosmos* felvétele (Qualiton).

1964. Megjelenik a teljes *Gyermekeknek* felvétele (Qualiton).

1960-as évek közepétől kezdve egyre gyakrabban lép a nyilvánosság elé. Rendszeresen ad interjút, hangversenyeken lép fel itthon és külföldön.

1964. szept. 28 – okt. 4. Bécs, a *3. zongoraverseny* felvétele, a Bécsi Szimfonikus Zenekart Serly Tibor vezényeli (Keyboard Records)

1967. szept. 25. Budapest, Magyar Rádió, *Hét darab a Mikrokosmosból*, stúdiófelvétel Tusa Erzsébettel.

1967. nov. Budapest, Magyar Rádió, *Szvit 2 zongorára op. 4b* felvétele Comensoli Máriával.

1968. aug. 28., 29., 30. A *Kézzongorás koncert* lemezfelvétel, partnere Tusa Erzsébet, ütőhangszerek: Marton József, Petz Ferenc, a Magyar Rádió Zenekara, vez. Sándor János.

1975. jan. 14. Iserlohn, *Szonáta két zongorára és ütőhangszerekre, Hét darab a Mikrokosmosból* hangverseny közvetítés, partnere Comensoli Mária.

1975. ápr. 17., 19. Budapest, beszélgetés Somfai Lászlóval (televízió felvétel).

1976. nov. 10. Budapest, beszélgetés Serly Tiborral.

1981. Bartók születésének 100. évfordulója. Interjúkat ad magyar és külföldi rádió- és televízió társaságoknak.

1982. november 21. Ditta halála.

Büky Virág

A kiállítás az MTA Zenetudományi Intézetének Zenetörténeti Múzeuma és a Bartók Archívum együttműködésével készült

A kiállítást rendezte:
Baranyi Anna
Zenetörténeti Múzeum
és

Vikárius László
Bartók Archívum

Közreműködött:
Büky Virág
Gombocz Adrienne
Bartók Archívum

Szakmai tanácsadók:
F. Dózsa Katalin
Budapesti Történeti Múzeum
Lackner Mónika
Néprajzi Múzeum

Restaurátorok:
T. Bruder Katalin
Magyar Nemzeti Múzeum
Mensator KKT.
Papp Judit
Országos Széchényi Könyvtár
Sterbetz Katalin
Néprajzi Múzeum

Technikai munkatársak:
Németh István
Kemecsei Zsolt

Kivitel:
Drucker-Janács Dávid
Matus Ferenc

A kiállítás megrendezését az Oktatási és Kulturális Minisztérium támogatása tette lehetővé.

Édes Dittám

Bartókné Pásztor Ditta

hagyatékából megrendezett időszak kiállítás

Az

MTA Zenetudományi Intézet
Zenetörténeti Múzeumban
(1014 Budapest I., Táncsics u. 7.)

A kiállítás megtekinthető
2007. május 11. és június 17. között,
hétfő kivételével naponta 10 – 16 óráig.

<http://www.zti.hu/>